

RABBI Y. FRIEDMAN
12 New Hall Ave Salford
Manchester M7 4JU

ב"ה
ישראל פרידמן
רב קלוז טשארטקוב
מנשטר

כ' אייר ל"ה למסב"י תש"פ

מכתב התחזקות (י)

חיזוק גדול אנו יכולים ללמוד מפסוק הראשון בפרשתנו בפרשת בחוקותי. "אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם". ושאלו המפרשים למה קיום ושמירת התורה והמצות נקראת בלשון "הליכה"? ועוד שאלו, הלא "תלכו" היא לשון עתיד וכן "תשמרו" היא לשון עתיד, ולמה לא נכתבה בלשון הווה "אם בחוקתי הולכים ואת מצותי שומרים"?

ותירץ האור החיים הק' וז"ל "נתכוין לומר מה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת סג.) 'חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה', והוא מאמרו 'אם בחקתי תלכו' לשון עתיד, פירוש תחשבו ללכת וגו', 'תשמרו' גם כן תחשבו לעשות שמירה, 'ועשיתם אותם' פירוש מעלה אני עליכם כאלו כבר עשיתם אותם":

הרי שמי שרצה והיה לו תשוקה ללמוד ולהתפלל, ונאנס ולא היה יכול ללמוד ולהתפלל כאוות נפשו, יקבל שכר כאילו כבר עשיתם, כאילו היה עמל בתורה כראוי, וכאילו התפלל ברוב עם, ויזכה לכל הברכות האמורות בהמשך הפרשה.

ובספר אוהב ישראל מהרה"ק מאפטא זי"ע (חלק ליקוטים) שאל דדברי חז"ל הנ"ל קשים להבין, דהוה סגי ליה לומר "חשב אדם לעשות מצוה ונאנס, הרי זה כאלו עשאה", ולמה הוסיפו לומר "מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה"? וכתב האוהב ישראל כי חז"ל כיוונו כאן לדבר נפלא, להודיע רחמי ה' ית' וחסדו הגדול שמתנהג עמנו באהבה ובחמלה כאב הרחמן עם בנו יחידו וידידו. והוא, דכבר נודע שהקדוש ברוך הוא ברא עולמות לאין שיעור וגבול גבוה מעל גבוה, וכל עולם משונה מחבירו בבחינה אחרת, ורק מצוה שנעשתה בשלימות ולשמה מאירה בכל העולמות. אבל מי שרצה והשתוקק לקיים מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשה למצוה זו בפועל להאיר בכל העולמות!

ויסוד דיוק דבריו מבואר מדברי רבינו עובדיה מברטנורא על המשנה (אבות ב, ב) "ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם" וכו' שכתב הרע"ב "מעלה אני עליכם שכר כאילו עשיתם זאת המצוה

מממונכם **ממש** ודו"ק. הרי כאשר חז"ל נקטו לשון "מעלה אני עליכם" או לשון "מעלה עליו הכתוב" הוי כאילו עשאה ממש.

וכך היא לשון הרבי ר' יונתן אייבשיץ זי"ע בספרו יערות דבש (ח"ב דרוש ב' עמ' כד) "כללו של דבר הכל תלוי בעשיית המצות אם סיפק בדינו וזהו צרי ומזור לנו, כי בעו"ה אנחנו בגולה רובי מצוות אין לנו לקיים ובמה יתכפר ויתרצה עבד אל אדוניו, אבל זאת נחמתנו כי הואיל ואין סיפק בדינו לקיים המצוות יש לנו שכר כעושה מצוה רק זהו למי שלבו דוי וכואב על מניעת המצוה. בכיבוד אב ואם אמרו חז"ל (קידושין לא:): כי אי אפשר לקיים מצות כיבוד כראוי ולא יגיע אדם עד תכליתה בכל דקדוקיה, אמנם אם אין לו אב ואם והוא מצטער על זה שאין לו אב ואם כדי לקיים מצות כיבוד, **אם כן יש לו שכר מה' כאילו קיימה בתכלית הקיום ותכליתו של המצוה בלי חיסור כלל**".

ואע"ג דאונסא כמאן דעביד לא אמרינן, בשו"ת חתם סופר (חו"מ ס' א) כתב "אמרו חז"ל מי שחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה, הרי אמרינן דאונסא כאלו נעשה מעשה בפועל, **דזהו מחסדי הבורא ית"ש על עושי רצונו**". (וע"ע בשו"ת חת"ס יו"ד ס' שכב ד.ה. אבל סרבן) וכן כתב הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל (הקדמה לשו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ת מאמר א) דאע"פ דבעלמא אונסא לאו כמאן דעבד, מ"מ בדיני שמים אונסא כמאן דעבד.

וכן מסופר (הובא בספר קול מבשר לסנהדרין) אודות הרה"ק ר' שמעלקי מניקלשברוג זי"ע, שפעם כיבדו אותו בסנדקאות, ולבסוף נאנס והתאחר ולא הספיק לבא בזמן לברית. ובינתיים, כיבדו לסנדקאות למי שהוא אחר. אחר כך, ראו על הרה"ק ר' שמעלקי שהיה בדיחא דעתיה, בזמן שבדרך כלל, - כשקורה דבר כזה שהחמיץ מצוה כזו גדולה כסנדקאות- צריכים להיות להיפוך, בעצבות. ושאלו אותו לפשר הדבר, מה פתאום הוא כל כך שמח?

וענה להם, משום שבעצם, שום אדם אינו יכול לעשות מצוה בשלימות, ואפילו ללמוד תורה בשלימות גם אי אפשר, כי היצר הרע תמיד מזמן כל מיני עיכובים שונים. אבל כאן, הוא רצה לעשות את המצוה ורק שהיו מניעות שלא הצליח להספיק ולעשותה. וגבי חישוב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, הרי איתא "חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה", היינו, שבשמים זה נחשב למצוה. ולכן שמח, משום שמה שנחשב בשמים למצוה - 'מעלה עליו הכתוב' - היא בודאי מצוה שלימה וללא פניות.

וכן מובא אודות הרה"ק ר' מנחם מנדל מרימנוב זי"ע (בספר בנין שלמה (אבות ב, ב), מהגה"ח ר' מאיר לייביש זצ"ל אב"ד טורקא) שהלך פעם למקוה ונתקלקל המקוה, והיה הכרח לחזור לביתו בלא מקוה, ואמר אחר כך: "היום היה לי מקוה בכל הכוונות, כי תמיד שאני הולך אין כח ביד בשר ודם לכונן כל כוונות

המצוה, אבל היום היה בבחינת חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, והכתוב יודע כל הכוונות!"

ובזה מבואר מה שמובא בספר כנסת ישראל (יד:) שאיש אחד שהיה בעל יסורים מרובים רח"ל, התנצל מאוד לפני רבו הרה"ק מרוזין זי"ע איך שהיסורים מבטלין אותו מתורה ותפלה, והשיב לו הרה"ק מרוזין "מנין אתה יודע מה הדבר היותר חשוב לפני השי"ת, אם התורה ותפלה שלך, או היסורים שלך"! כלומר, שאדם זה שכל כך רצה והשתוקק ללמוד ולהתפלל ולא היה יכול מחמת יסוריו רח"ל, יכול להיות שהרצון והתשוקה שלו היה יותר חשוב ויותר חביב לפני השי"ת, יותר מעצם קיום המצוה בפועל, ומעלה עליו הכתוב כאילו קיים המצוה בשלימות בכל פרטיה ודקדוקיה!

ויש בזה חיזוק גדול למצבנו, שאנו אנוסים מללמוד ולהתפלל כראוי, ואין אנו יכולין לעשות חובותינו, וכל לבב דווי על ביטול תורה ותפלה ודיבוק חברים וכו', אמנם "העיקר הוא התשוקה, וכאשר אין לאדם פנאי ללמוד, על כל פנים לא יפול מהתשוקה להלימוד" (לשון הרה"ק רמ"מ מרימנוב הוא בילקוט מנחם עמ' רמא), וכך איתא בספר שם משמואל (פרשת ויקהל תרע"ג) שכתב "ומזה (מדברי גמ' שבת הנ"ל) לימוד לכל איש הבא להתקדש אל יפול לבו עליו לחשוב חשבונות לפי מצבו והלך רוחו שאיננו יכול להוציא מחשבתו לפועל, כי אפילו אי יהיבנא ליה שחשבוננו צודק שלפי בחינתו אין בכחו, מ"מ כאשר יגמור בלבו לעשות נחשב לו כאילו כבר עשה, ומצוה גוררת מצוה הרי ישיג כח חדש מה שלא שיער מראש, ובכח ההוא יעשה חיל, וכענין שאמרו ז"ל ברות (מדרש רבה רות, ג, ה) 'כיון שנתנה דעתה להתגייר השוה אותה הכתוב לנעמי', א"כ יתלבש רוח אחרת, ואיננו כלל אותו איש ואותה בחינה שמקודם".

וזכינו למעלה זו בעת קבלת התורה וכדביאר האור החיים דברי הפסוק "והייתם לי סגולה מכל העמים" (שמות יט, ה) וז"ל "הכוונה בזה, מבטיחם ה' שיהיו סגולה גם שלא כפי המשוער, ויש הרבה ענפים בהבטחה זו, ראשונה על דרך אומרם ז"ל 'חשב אדם מישראל לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה נותנים לו שכר כאלו עשאה'".

והבני יששכר (דרך פקודך בהקדמה ג אות ד) ביאר על דרך זה מנהג אמירת תיקון ליל שבועות וז"ל "מקובל הדבר ביד חכמי ישראל ביש לאדם איזה מניעה בלימוד איזה ספר לגמרי, ע"כ מצד ההכרח הוא רק מתחיל ומסיים ויחשב לפני הבורא כאילו למד הכל, ע"כ המנהג הנהוג בכל תפוצות ישראל בליל מתן תורתנו להתחיל ולסיים מכל ספרי התנ"ך ומשיתא סדרי משנה, בכדי שיחשב לפני הקב"ה כאילו למד כל התורה כולה בכתב ובע"פ".

ונחמה גדולה יש לנו בדבריו, שכעת גם אנו אין מספיקין ללמוד ולהתפלל כפי מה שאנו רגילים, ואם כי ישראל קדושים מתאמצים לעשות לפי מיטב יכולתם לפי המצב, אמנם הרבה סדרים חסרנו ולא זכינו

לצאת ידי חובתינו, וזה נחמתינו, דכאשר אנו עושים לפי מיטב יכולתינו, אז "מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה".

וקבלה זו מיוסדת על פי דברי השל"ה הק' (הגהות לתודלות אדם, בית אחרון י) וז"ל "ראיתי וקבלתי אף מי שהוא עם הארץ גמור ומצטער מאד על מיעוט הבנתו ואינו מבין שום דבר, וקורא בכל לבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל פה, כגון המזכיר שמות חמשה חומשי תורה חומש בראשית, שמות, תורת כהנים, חומש הפקודים, חומש משנה תורה, ואחר כך מזכיר שמות כל פרשה ופרשה מהחומש, בראשית, נח, לך לך, וכו', ואחר כך שמות נביאים ראשונים ואחרונים וכתובים כגון יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ישעיה, ירמיה, יחזקאל כו' וכן כולם.

ואחר כך שמות שיתא סדרי משנה זרעים, מועד, נשים, נזיקים, קדשים, טהרות, ושמות כל המסכתות ופרקיהן כאשר הם נדפסים בסוף הסמ"ג, ואחר כך שמות מדרשי רז"ל כגון רבות, תנחומא, ספרא, ספרי, מכילתא, תורת כהנים, מדרש תהלים, מדרש משלי, אבכיר, ילקוט ועוד הרבה כיוצא בהם, וכן מדרשים המדברים מסודות אלקיות, זוהר, ותקוני זוהר, ובהיר, ופרקי המרכבה, ופליאה, וקנה וכיוצא בהן, והוא קורא אלו השמות ונפשו חשקה בהן ובוכה על שאינו מבינם, אז הוא מרוצה להשם יתברך, ויזכה לזה לעתיד לבוא, ובתנאי שיסייעו בכל כחו לעזור לאותן המבינים בהם.

על כן יעשה כל אחד לוח שירשום כל השמות ויקרא אותם ויהיו שגורים בפיו, כי אף מי שאינו עם הארץ, מכל מקום ראיתי בני עלייה והנה מועטים הזוכים ללמוד כולם, וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם, ובתנאי כשעושה כל המוטל עליו ובכל יכלתו, וישמע חכם ויוסף לקח".

ויסוד זה מובא להלכה, דפסק בשולחן ערוך (או"ח ס' קנ"ה), "אחר שיצא מבית הכנסת ילך לבית המדרש ויקבע עת ללמוד", וכתב שם המשנה ברורה, "ואפילו אם אינו מבין מה שלומדים מ"מ העכבה בבהמ"ד מצוה היא וכש"כ אם יוכל להבין מה שלומדים בהלכה או באגדה יקבע עצמו לשמוע ויעלה לו במקום למוד וכמו שאמרו חז"ל (דברים רבה פר' תבא) אמר ר' יהושע אמר רב נחמן כל מי שבא לבית הכנסת ושומע דברי תורה זוכה לישיב בין החכמים לעתיד לבוא שנאמר אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תליין".

ובשו"ע הרב הל' תלמוד תורה (פ"ב, סע' יג) כתב, "בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש אינו נחשב לימוד ואע"פ כן יש לאדם לעסוק בכל התורה גם בדברים שלא יוכל להבין ולעתיד לבוא יזכה להבין ולהשיג כל התורה שעסק בה בעוה"ז ולא השיגה מקוצר דעתו". וכן כתב בספר חסידים (ס' תתשס"ד) "ואם האדם טורח לדעת בזה העולם למודים, אע"פ שאין לו לב עתה יהיה לו לב במתיבתא דרקיע"

ובפי' מקור חסד ציין לדברי מדרש משלי (פ"י עה"פ לא ירעיב ה' נפש צדיק) "צדיק בשעת פטירתו המלאכים יזכירו אותו מה שלמד ונעלם ממנו כדי שלא יתבייש".

הרי שמי שהשתדל ללמוד, ומחמת אונס גמור לא היה יכול, או שאינו מסוגל, יזכה בעולם הבא לישב בין החכמים, ובקרב חכמים תלין. ולשון מופלא מאוד מצינו במדרש (אגדה בראשית פר.) "וז"ל "לעתיד לבוא עתידין להיות תמהין, מה הוא כך פלוני שישב ולא שנה מימיו ולא קרא, והרי הוא יושב עם האבות ומסיח עמהן? והקב"ה אומר להם, מה לכם תמהין, לא זכו אלו אלא מפני ששמעו לי בחייהן!"

ושאלתי את מרן הגאון רבי אברהם גורביץ שליט"א ראש ישיבת גייטסהעד לפשר דברי המדרש, איך שייך לומר על מי שלא קרא ושנה מימיו שאדם זה שמע להקב"ה? והשיב שצ"ל שכוונת המדרש היא על דרך הנ"ל, שמיירי במי שהיה אונס שלא היה מסוגל ללמוד, והשתדל בכל כוחו ולא הבין, ובעולם הבא יזכה להבין כנ"ל, וכן השיב מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א.

ודבר חיזוק אמר מרן החפץ חיים זי"ע שנשאל אודות דברי הזוהר הק' "אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא", דמי שלומד בלי יראת שמים אין תורתו מתקבלת למעלה בשמים. ושאלו אותו, דמי יוכל להתפאר בעצמו שלומד לש"ש בדחילו ורחימו כדבעי, ואם כן תורתנו מה תהא עליה?

והשיב החפץ חיים במשל ממה שראה עיניו, (וראה בספר שיח צבי עמ' קסט מהגרצ"ה פרבר מה שפירש עוד בזה) שהכיר יהודי אחד שהיה אופה והיה לו חנות למכור לחם וחלות ומעשה אופה וכדומה, ופעם אחת התאונן יהודי זה באזני החפץ חיים איך שקשה לו הפרנסה ובקושי מרויח איזה פרוטות, שאין החנות מכניס לו די מחסורו. אחר כמה שנים פרצה מלחמת העולם הראשונה, שוב פגש החפץ חיים אותו יהודי, והפעם סיפר היהודי איך מזלו השתפר ונכסיו מצליחים וחנותו מביא לו הכנסה טובה.

והתפלא החפץ חיים איך זה יכול להיות, שדייקא עכשיו בזמן מלחמה כאשר גם אנשים גבירים ירדו מנכסיהם ונעשו עניים, איך שייך שהוא עולה ומצליח. והשיב האופה שהיינו הך: לפני המלחמה כאשר היה תבואה ולחם מצוי ולא היה זמן של רעב ומחסור, היו האנשים מדקדקים היטב איפה יכולים למצוא הלחם ההכי טוב, ואם היה לחמו ישן קצת או נאפה יותר מדי וכדומה, לא רצו לקחת אותו ונשאר בחנותו, אבל היום שיש מלחמה ורעב בעולם, כולם יודעים שא"א לדקדק בכל זה וצריכים לקנות כל מה שיכולים למצוא, ומיד שהוא אופה משהו כבר קונים אותו בלי לדקדק כלל על טיב האוכל וטעמו.

וסיים החפץ חיים שכן הדברים לגבי התורה, בדורות הקודמים כאשר היו צדיקים הרבה שלמדו תורה לשמה, על דור כזה נאמר "תורה בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא" שאין הקב"ה מקבל תורה שלא

נלמדה בשלימות ויש בה חסרון, אבל בזמן הזה שנתמעטו הלבבות והלומדים, אין הקב"ה מדקדק עמנו כמו בדורות הראשונים ומקבל באהבה ורצון כל מה שלומדים.

וכזה כתב החיד"א (הג' ברית עולם) שהובא בכתבי רבי חיים וויטאל (שער הגלגולים הקדמה לח) שאמר לו האר"י ז"ל "כי אין גדלות הנפש תלויה כפי מעשה האדם, רק כפי הזמן והדור ההוא, שעתה גברה מאד הסט"א, והמעט שעושים עתה חשוב לפניו יתברך כהרבה שהיו עושים הראשונים".

ידידכם ישראל פרידמן